

Vitenskapens seiere i kampen om virkeligheten

Science's victories in the fight for reality

Johan Fredrik Rye

Professor, Institutt for sosiologi og statsvitenskap, NTNU

johan.fredrik.rye@ntnu.no

Hva skjer når vitenskap blir relevant? Hvordan forhandler forskerne premisene for sin deltakelse i det offentlige ordskiftet? Mette Anderssons *Kampen om vitenskapeligheten. Forskningskommunikasjon i et politisk betent felt* analyserer akademias kommunikative utfordringer i møtet med verden utenfor elfenbenstårnet. Bokas case er forskningen på etniske innvandrere¹ og denne fagtradisjonens komplekse – og til dels konfliktfylte – forhold til omgivelsene: det politiske landskapet, mediernes verden og den allmenne offentlighet, spesielt representert ved nett-trollene. De intervjuede migrasjonsforskerne forteller om trusler og hatprat, mistenkeliggjøring og beskyldninger om fusk, uredelighet og politisk forskning. Anderson forteller selv om ubehaget ved å formidle sin egen forskning, hvordan hun etter et bidrag til den offentlige debatten ble æreskjelt på internett-fora og ikke orket å lese alt det vonde som studentene fortalte ble skrevet om henne på internett (Andersson, 2018, s. 12). Ett av bokas viktige bidrag er nettopp hennes empiriske dokumentasjon av hvordan forskere trekkes inn i og påvirkes av den nye mediale virkeligheten og, mer generelt, hvordan skillene mellom akademia og andre samfunnsfelt viskes ut. Ikke bare venter tøffe tak når forskerne våger seg ned fra elfenbenstårnet, slik samfunnsoppdraget beforder. Allmennheten der ute har også utviklet redskaper til å trenge inn i forskernes tidligere trygge univers. På samme måte som sosiologen/mediemannen/antifeministen/folkets røst Harald Eia konfronterte poststrukturalistisk teori med lekmanns «sunne fornuft», opplever migrasjonsforskerne at de blir lest, vurdert og

1. Som Andersson innsiktsfullt diskuterer er bruken av begreper kompleks og krevende, både i akademiske og andre diskurser. Her brukes «etniske innvandrere» som et *ad hoc*-begrep, i mangel av et bedre uttrykk (se også nedenfor). Antakelsen, i alle fall mitt ønske, er at leserne legger godviljen til og forstår hva begrepet viser til, selv om det enkelt kan kritiseres. For eksempel kan det påpekes at alle innvandrere så vel som «nordmenn» selvsagt er «etniske», ikke bare migrantene fra «verden ellers» (Midtbøen, 2017; Korbøl 2000 – for øvrig nok et eksellent eksempel på et upresist begrep som i all sin enkelhet kommuniserer godt).

kritisert for sin kunnskapsproduksjon for flere enn fagfellene. Det krever en ny forskerrolle, nye former for forskning.

KUNNSKAPSSOSIOLOGISK DISTANSE

I boka er Andersson trygt tilbake i akademia, og man aner hennes glede over å kunne trekke seg ut av kampens hete og heller innta et metaperspektiv på landets etniske migrasjonsstudier. *Kampen om vitenskapeligheten* er ingen migrasjonsstudie, men en distansert kunnskapssosiologisk analyse av feltet. Ingen nett-troll lar seg hisse opp av denne boka. For de akademiske leserne er resultatet absolutt engasjerende på mange vis: som faghistorie, som refleksjon over forskerrollen, og som analyse av vitenskapelig kommunikasjon. Tekstens fremste styrke er det grundige empiriske materialet, men også Anderssons teoretiske forankringer er klargjørende, spesielt bruken av Burawoys arbeider om offentlig sosiologi (Burawoy, 2005). Det hele er klart og tydelig formidlet, med mange av den gode lærebokas kvaliteter.

Jeg vil likevel dvele ved Anderssons historiefortelling om den etniske migrasjons- og integrasjonsforskningen. Interessant nok er det mest slående med hennes gjennomgang av forskningsfeltets historie det eksplisitte fokuset på alle konfliktene som forskerne har utkjempet, både internt og i møtet med verdenen utenfor akademia. Leser man mellom linjene i Anderssons fortelling, trer imidlertid også en annen fortelling frem: Den norske etniske migrasjonsforskningens enestående suksess som kollektivt forskningsprogram, trolig uten sidestykke i moderne norsk samfunnsvitenskap. På 1980-tallet var migrasjonsforskere få og marginaliserte og hadde lav status i det akademiske feltet (Andersson, 2018, s. 23). I løpet av knappe tre tiår ble situasjonen helt annerledes. «I dag er migrasjons- og integrasjonsforskning ett av de store feltene i mange norske samfunnsfag, med tilhørende kurs på bachelor- og masternivå», skriver Andersson (2018, s. 63). Også feltets utbygde organisatoriske struktur, så som IMER, Norsk nettverk for migrasjonsforskning og Nordic Migration Research, vitner om et solid fagfelt. Anderssons forskning bekrefter dermed Midtbøens (2017) beskrivelse av utviklingen fra «et forskningsområde for spesielt interesserte til et kjernetema i norsk samfunnsforskning» (s. 132), men bidrar samtidig med mer dybde og flere nyanser til denne fortellingen.

Til dels forklares den etniske migrasjonsforskningens suksess med demografiske endringer. De siste tiårene er det norske samfunnet blitt et «innvandringsland», med om lag samme andel utenlandsk-fødte innbyggere som USA og EU-landene (OECD, 2018). Det har selvsagt ført til dyptgripende samfunnsendringer. Men veksten i den etniske migrasjonsforskningen vitner også om den norske samfunnsforskningens evne til å fange opp nye problemstillinger og belyse dem på måter som også aktørene utenfor akademia ser verdien av, inkludert politikerne og det byråkratiske statsapparatet.

Den etniske migrasjonsforskningen er trolig også blant forskningsfeltene med størst gjennomslag utenfor akademia. Eksempler er Brochmann-utvalgene (NOU 2011:7; NOU 2017:2) og Fafos forskning på arbeidsmigrasjon fra Øst-Europa, blant annet innovativt organisert gjennom *Fafo Østforum* (Fafo, 2018). Forskningskommunikasjon i et betent felt på sitt aller beste. For de som leter etter samfunnsvitenskapelig «impact», er det lett å finne eksellente eksempler fra den etniske migrasjonsforskningen, både i offentlige utredninger,

i spalter og leserinnlegg og i lekfolks diskurser. Det er derfor med gode grunner til at forskningsfeltet har vært relativt godt finansiert de siste tiårene, både fra departementer og andre.

Men også samspillet mellom migrasjonsforskerne og mediene fremstår som jevnt over svært vellykket, tross noen tøffe tak. Det bekreftes også i Anderssons fortelling, tross noen skrekkaneddoter: «Men jevnt over er erfaringene med journalister positive» (2018, s. 81). Jeg kan ikke annet enn tro at gleden er gjensidig. Få forskningsfelt har levert så mye godt stoff til mediehusene, både som forsidemateriale for tabloidene og som utgangspunkt for gravende, dvelende og nyanserende journalistikk. Få forskningsfelt har i så stor grad bidratt til det demokratiske kretsløpet (Habermas, 1991). Listen over «offentlig intellektuelle» etniske migrasjonsforskere er lang. At det iblant også har vært kontroverser, både i avisspaltene og også innad blant forskerne, bare styrker deres posisjon.

Den etniske migrasjonsforskningens suksess ligger kanskje nettopp i fagfeltets evne til å håndtere det moderne samfunnets kommunikative kompleksitet. Noen uheldige situasjoner har det vært, altfor sterke ord er brukt, ikke minst fra nett-trollenes armé. Ingen slåss med feieren uten å få sot på klærne. Men alt i alt har forskerne lyktes, også utenfor elfenbenstårnet.

OFFENTLIG SOSIOLOGI

Anderssons bok har slik relevans langt ut over den etniske migrasjonsforskningen. Ikke minst gir hun viktige analytiske bidrag til å forstå de ulike rollene og strategier som forskere kan velge blant i møtet med den ikke-akademiske offentligheten. Spesielt interessant er hennes aktualisering av Burawoys begreper om offentlig sosiologi (2005), som hun forbilliglig nyanserer og tilpasser til den norske konteksten. Her er det interessante observasjoner om hvordan forskerrollene utformes, blant annet i lys av forskernes institusjonelle posisjoner (f. eks. alder, etnisitet, geografi, disiplin og institusjonell tilhørighet). Både Anderssons trekantfigur (akademia/media/politikk, s. 81) og typologi over forskerroller (purist, kritiker, pragmatiker og påvirker, s. 91), gir gode verktøyer for å forstå forskningskommunikasjon mer allment. Diskusjonen av Knorr Cetinas (2007) epistemiske kulturer er spesielt interessant.

Det har utvilsomt vært sterke interne konflikter blant migrasjonsforskerne om hva som er adekvat rolleutforming, inkludert akademisk mistenkeliggjøring. Også her mener jeg likevel Anderssons fokus på kontroversene gjør at feltets suksesser drukner. Mer enn noe annet bekreftes Burawoys tese om norske sosiologers vellykkede «offentlige sosiologi».

Det er ellers fristende å kategorisere Anderssons rolleutforming i denne teksten som «puristisk», selv om hennes idealtyper knyttes til formidling til et ekstra-akademisk publikum (ikke til forskerfellesskapet, slik som den foreliggende teksten søker). Anderssons metaperspektiv er gjennomført deskriptivt, her finnes ingen normative anslag. Samtidig kunne man ønske at hun i alle fall lot seg friste til å konkludere med noen gode hypoteser. Her er tre forsøk med utgangspunkt i hennes analyser:

Først: Mange forskere insisterer på en autoritativ ekspertposisjon i samfunnsdebatten, og blir fornærmet når deres kunnskap ikke blir akseptert: Akademikere «vet» der andre «mener/tror». Ett sted skriver Anderson at eldre forskere kan ha en mer fleksibel rolle-

forståelse, og dermed også tør uttale seg litt utenfor egen spisskompetanse. «En slik holdning er ofte koblet med ideer om at man med årene lærer å ta seg selv litt mindre høytidelig», skriver Andersson. Kanskje en god idé, også mer allment i akademiske kretser?

Derneft: Kommunikasjon på tvers av sosiale felt må læres. Andersson forteller hvordan noen, spesielt i instituttsektoren, lager kronikk-kurs etc. De etniske migrasjonsforskeres suksess som deltakere i den offentlige debatten, følger likevel stort sett av dyrekjøpte erfaringer heller enn fra systematisk refleksjon og utvikling av ferdigheter. Universitetene bør gi studentene kommunikative ferdigheter i mer enn skriving for det akademiske publikum.

Til sist: Verden går fremover. Som Brochmann skriver i sin Morgenbladet-kommentar (2018): kanskje er «yngre, mer åpne og fryktløse krefter» på vei inn i migrasjonsfeltet, forskere som lar rolleforståelse «trumfe angst og vegring». Jeg tror det lover godt for både den etniske migrasjonsforskningen og norsk samfunnsvitenskap mer allment.

HVILKEN MIGRASJON?

Til slutt en konseptuell bemerkning. Andersson skriver om «migrasjonsforskning», i blant med garderingen «... og integrasjonsforskning». Det er imidlertid en avgrenset del av migrasjonsfeltet som behandles, både i Anderssons analyser og blant hennes fagfeller på feltet. De største migrasjonsstrømmene – definert ut fra *omfang* – skaper få kontroverser, verken i medier, politikk eller forskning. Du kan trolig publisere nesten hva du vil om Norges tre største innvandrergupper (polakker, litauere og svensker) uten å provosere frem skarpe reaksjoner – om noen i det hele tatt. Selv har jeg skrevet om østeuropeiske arbeidsinnvandrere over en tiårsperiode, og har ennå til gode å få hatbrev, illsinte blogginnlegg eller beskyldninger om politisert forskning. Det er ikke *innvandring* og *innvandrere* per se som skaper interesse og kontroverser, men integrasjonskonfliktene som følger i kjølvannet av et mer superdiverst samfunn (Vertovec, 2007) – religiøst og på alle andre måter.

Andersson kunne derfor like gjerne presentert boka som en metastudie av forskningen på «fremmede kulturer», «minoriteter» eller etniske grupper som sees som «andre»-kulturelle. De er innvandrerne fra «verden ellers» (Midtbøen, 2017, med referanse til Korbøl (2000, s. 185) som er forskningsobjektet, ikke migrasjon som sådan. Her er ikke Andersson alene. Ett eksempel er Midtbøens artikkel fra 2017 om «kontroverser i norsk migrasjonsforskning», der det også i all hovedsak er migrasjon fra fjernere himmelstrøk som omtales. IMER-nettverket er kanskje ikke nettverk for forskning på innvandring og etnisitet, men på etnisk innvandring.

Det er også interessant at norske «migrasjonsforskere» ofte aksepterer nasjonalstaten som konseptuell ramme for forskningsfeltet ved at de i praksis definerer «migrasjon» som flytting på tvers av statsgrenser. Andersson har tidligere skrevet utmerket om problemene ved «metodologisk nasjonalisme» (2007), med fokus på behovet for å forstå migrantenes transnasjonale (*supra*-nasjonale) horisonter. Få norske «migrasjonsforskere» har derimot studert intranasjonal (*sub*-nasjonal) migrasjon som var det et helt annet fenomen. Her er blant annet geografene ofte mer nyanserte i omgangen med forskjellige samfunnsnivåer (*scales of space*) (se f. eks. Barcus & Halfacree, 2017). Det finnes lange forskningstradisjoner på innenlandsk migrasjon og mobilitet, også i Norge. Her mener jeg det vil være analytisk fruktbart å koble studiene av migrasjon på de ulike romslige nivåene.

REFERANSER

- Andersson, M. (2007). Migrasjon som utfordring. Kritikk av metodologisk nasjonalisme. I Ø. Fuglerud & T.H. Eriksen (red.), *Grenser for kultur? Perspektiver fra norsk minoritetsforskning* (s. 53–79). Oslo: Pax.
- Andersson, M. (2018). *Kampen om vitenskapeligheten. Forskningskommunikasjon i et politisk betent felt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Barcus, H. & K. Halfacree (2017) *An Introduction to Population Geographies*. London: Routledge.
- Brochmann, G. (2018). Forskerne frykter innvandringsdebatten. *Morgenbladet*, 5. oktober.
- Burawoy, M. (2005). 2004 American Sociological Association Presidential Address: For public sociology. *The British Journal of Sociology*, 56, 259–294. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2005.00059.x>
- Fafo (2018). Velkommen til Fafo Østforum. Hentet fra: <http://www.fafoestforum.no/>
- Habermas, J. (1991). *The Structural Transformation of the Public Sphere. An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*. Cambridge: MIT Press.
- Knorr Cetina, K. (2007). Culture in global knowledge societies: Knowledge cultures and epistemic culture. *Interdisciplinary Sciences Reviews*, 32, 361–375. DOI: <https://doi.org/10.1179/030801807x163571>
- Korbøl, A. (2000). 'Verden ellers': Glimt fra innvandringsforskningens barndom 1970–1973. I F. Engelstad (red), *Kunnskap og refleksjon. 50 års samfunnsforskning* (s. 173–187). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Midtbøen, A. H. (2017). Innvandringshistorie som faghistorie: kontroverser i norsk migrasjonsforskning. *Nytt Norsk Tidsskrift*, 34, 130–149. DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3053-2017-02-03>
- NOU 2011:7. *Velferd og migrasjon – den norske modellens framtid*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.
- NOU 2017:2. *Integrasjon og tillit – Langsiktige konsekvenser av høy innvandring*. Oslo: Justis- og beredskapsdepartementet.
- OECD (2018). Foreign-born population. Hentet fra: <https://data.oecd.org/migration/foreign-born-population.htm>
- Vertovec, S. (2007). Super-diversity and its implications. *Ethnic and Racial Studies*, 30(6), 1024–1054. DOI: <https://doi.org/10.1080/01419870701599465>